

1. MONITORS

Onze monitors zijn op orde, het basiswerk is gedaan. Ze worden goed gebruikt en we blijven goed onderhoud plegen. Alle monitors worden jaarlijks geactualiseerd. Ook wordt er per monitoronderwerp minstens één nieuwsbericht per jaar naar buiten gebracht om zo ook het thema met de relevante ontwikkelingen onder de aandacht te brengen.

Verder worden rond drie thema's aanvullende publicaties verwacht:

- / BEVOLKINGSONTWIKKELING
- / GEZONDHEID
- / WONEN

2. PANELONDERZOEK

Paneluitvragen die in 2019 zijn afgerond leiden tot publicaties over (ten eerste) zorgtechnologie en (ten tweede) toerisme. De resultaten van beide panelonderzoeken worden gedeeld via onze media. In de planning van het panel sluiten we waar mogelijk aan bij de agenda's die vanuit Friese gemeenten, Provinciale Staten, Adviesraad en landelijke bureaus bij ons bekend zijn. We streven ernaar om door tijdige paneluitvragen debatten en beleidsprocessen te voeden met de input vanuit de Friese burgers.

In 2020 vindt de derde update van de steekproef onder de Friese bevolking plaats om het panel aan te vullen en representatief te houden. Ook zal er een transitie –achter de schermen- plaatsvinden van de vragenlijstsoftware waarmee gewerkt wordt.

Te verwachten panel publicaties

In februari komt een publicatie uit over *Toerisme in Fryslân*, waarin de waardering van Friese inwoners over toerisme en de ontwikkelingen in het toerisme centraal staat. In Zeeland en Limburg is hetzelfde onderzoek uitgevoerd, dit geeft ook een aantal vergelijkende inzichten.

In maart staat het eerste onderzoek naar de visie, beleving en het gedrag met betrekking tot de *energietransitie* klaar in de publicatie-agenda. Dit panelonderzoek is een onderdeel van het bredere project naar de sociale staat van de Friese energietransitie.

Hoe staan inwoners van Fryslân tegenover de veranderingen in de zorg en in hoeverre zien zij de meerwaarde van

het gebruik van technologie in de zorg? Welke mogelijke toepassingen zien zij als reëel voor hun eigen leefsituatie, nu en in de toekomst? Samen met het lectoraat I-Human van NHL Stenden Hogeschool zijn vragen gesteld hierover aan Panel Fryslân. De bevindingen worden met experts nader geduid. De publicatie zal in het vroege voorjaar verschijnen. De resultaten worden gekoppeld aan het project rond thuiswonende ouderen. Onze bevindingen zullen tot slot in wetenschappelijke en vakspecifieke media worden gepresenteerd.

Onderwerpen voor panelonderzoek in 2020

- Leefbaarheid, wordt tweejaarlijks bevraagd, samen met planbureau Groningen en Trendbureau Drenthe.
- Iepen Mienskip, wordt tweejaarlijks bevraagd, in aansluiting op de monitoring Culturele Hoofdstad en de legacy.
- Verschil in Fryslân: ten behoeve van het verdiepingsonderzoek naar meer inzicht in welke verschillende groepen in Fryslân te onderscheiden zijn als het gaat om leefstijl, hulpbronnen en participatie. Hierover wordt ook afstemming gezocht met het landelijke Sociaal Cultureel Planbureau met het project Verschil in Nederland.
- Nadere afstemming over onderwerpen vindt plaats in overleg met de Adviesraad en de thema's op de provinciale agenda, o.a. via een zogenaamde 'Omnibusvragenlijst' waarin verschillende onderwerpen aan de orde kunnen komen.

3. PROGRAMMA

'NAAR EEN INCLUSIEVE SAMENLEVING'

Tegen de achtergrond van structurele veranderingen als digitalisering, flexibilisering en vergrijzing onderzoeken we in dit programma verschillende groepen in de samenleving. We gaan na of er kwetsbare groepen in de samenleving ontstaan, die kunnen profiteren van sociale hulpbronnen en collectieve voorzieningen. Daarbij richten we ons specifiek op de gemeenten in Fryslân maar ook op de georganiseerde burgers, werkgevers en professionals. Zij werken aan een inclusieve samenleving binnen de kaders die hogere overheden aan hen stellen. Maar wat is hun sturings- en handlingsruimte? Hoe kunnen zij deze ruimte op zo'n manier benutten dat zoveel mogelijk burgers meedoen in de samenleving? Vanuit deze hoofdvraag werken we aan vier doelen.

1. Wij ontwikkelen een beeld van de inclusieve samenleving door het definiëren van begrippen en het analyseren van verschillende dimensies van sociale inclusie. Hierbij gaan we na welke doelgroepen en maatschappelijke thema's om specifieke beleidsaandacht vragen. We brengen de aard en de omvang van deze doelgroepen/thema's in kaart en beschrijven wat zij aan specifieke beleidsuitdagingen met zich meebrengen.
2. We agenderen sociaal-maatschappelijke uitdagingen en ervaren moeilijkheden die door specifieke groepen in de Friese samenleving worden gevoeld, en waarvoor relatief weinig aandacht is in het publieke en politieke debat.
3. Naast het agenderen willen we de kwaliteit van het publieke en politieke debat over kwetsbare groepen en sociale spanningen in de Friese samenleving verhogen door het beschikbaar stellen van actuele cijfers, het blootleggen van trends en het verschaffen van objectieve analyse.
4. Wij bieden hulp aan (enerzijds) beleidsmakers, bestuurders en politici van de lokale overheden en (anderzijds) de georganiseerde burgers, werkgevers en werknemers die actief zijn in een of meerdere van de achttien Friese gemeenten. Het programma analyseert de ruimte die onze doelgroepen hebben om processen van sociale in- en uitsluiting te kunnen beïnvloeden. Afgestemd op deze ruimte reiken wij kennis, inzicht en leidende principes aan waarmee de inclusieve werking van lokaal en/of regionaal beleid wordt versterkt.

Resultaten uit dit programma worden behaald op het niveau van projecten. Omdat het programma nog in de steigers staat geven we hieronder de eerste drie projecten in hoofdlijnen aan. Dit zijn langlopende projecten. Daarna volgen de projecten waar in 2019 aan is gewerkt, waarvan de resultaten in 2020 zichtbaar worden en die eveneens bijdragen aan de programmadoelen.

3.1 VERSCHIL IN FRYSLÂN

Is een verdiepend project om meer inzicht te krijgen in verschillen in leefstijl, mate van betrokkenheid en de aanwezigheid van hulpbronnen in Fryslân. Ook regionale of andere verschillen kunnen hier in beeld gebracht worden. Dit project bestaat uit een panelonderzoek, nadere analyses van eerdere panels en methodisch wordt samengewerkt met

het SCP. De uitkomsten van dit onderzoeken zullen bijdragen aan de analyse in verschillende andere verdiepende projecten waar het gaat om het beter begrijpen van verschillen en het maken van beleidskeuzen voor verschillende groepen.

3.2 ALLE BURGERS IN BEELD

Vanuit dit project brengen we groepen burgers in beeld waarvan we weten dat het nog onvoldoende bekend is in hoeverre en op welke wijze zij belemmerd worden in hun deelname aan de samenleving. Eind 2019 ronden we een project af over jongeren in het speciaal onderwijs en hun doorstroming naar vervolgonderwijs of werk. Vanaf het tweede kwartaal van

2020 gaan we het welbevinden van Friese agrariërs nader in beeld brengen. Vanuit deze onderzoeksresultaten gaan we strategieën helpen ontwerpen die ‘multi stakeholder partnerships’ in staat stellen om ‘moeilijk bereikbare groepen’ in de aanpak van maatschappelijke vraagstukken te laten participeren.

3.3 ARMOEDE ANDERS BEKEKEN

Inwoners die in een armoedesituatie verkeren, ervaren een lagere kwaliteit van leven door hun bestaanonzekerheid. In Fryslân is deze groep relatief groot in vergelijking met andere provincies. Het FSP heeft al verschillende publicaties uitgebracht rond dit thema armoede. Hier gaan we verdiepend mee door in een meerjarenproject, waarbij we ons richten op de domein overstijgende samenwerking tussen uiteenlopende

lokale partijen. Bijzondere aandacht krijgen de verschuivingen die hierin gaande zijn als gevolg van globalisering, nieuwe vormen van governance en alliantievorming tegen de achtergrond van een veranderend sociaal contract tussen burgers, overheden, markt en civil society. Ook gaat het om het verkennen van toekomstscenario's voor een succesvolle aanpak van armoedevraagstukken in Fryslân.

3.4 DE SOCIALE STAAT VAN DE FRIESE ENERGIETRANSITIE

In dit project onderzoeken we attitudes, gedrag, gevoelens en opinies van burgers in Fryslân jegens de energietransitie in het algemeen en in het bijzonder de verduurzaming van hun eigen woning en projecten voor het opwekken van duurzame energie in de openbare ruimte. We monitoren dit in de periode 2019 t/m 2023. Het doel is om uitgangspunten te formuleren die gemeenten, provincie en maatschappelijke organisaties

helpt bij het betrekken van zoveel mogelijk burgers bij de energietransitie. In 2020 zullen we de oriëntatiefase afronden met een rapportage die we in april presenteren aan onze doelgroepen. Van februari t/m oktober vindt tevens de eerste verdiepfase plaats, waarin we i.s.m. Campus Fryslân de leerervaringen rondom windparken en zonneweiden in beeld brengen.

3.5 KWALITEIT VAN LEVEN VAN NAASTEN VAN MENSEN MET EEN BEPERKING

Dit project is in 2019 gestart. Met het Nivel, de Rijksuniversiteit Groningen en Tranzo, Universiteit Tilburg, werken we samen aan een onderzoek naar de kwaliteit van leven van naasten van mensen met een beperking en een intensieve zorgvraag. Niet duidelijk is hoe het leven van deze naasten wordt beïnvloed door de aanwezigheid van de intensieve zorgvraag van hun zoon of dochter, broer of zus of ander familielid. Het

onderzoek brengt in kaart wat de kwaliteit van leven is en wat de ervaringen zijn van naasten van mensen met een beperking. Deze kennis kan na publicatie in het eerste kwartaal van 2020 worden gebruikt om te bepalen welke aspecten van de kwaliteit van leven van naasten onder druk staan en hoe deze beïnvloed en verbeterd kunnen worden.

3.6 SOCIAAL BELEID MAKEN MET BURGERS

Dit project is in 2019 gestart. De Wet maatschappelijke ondersteuning, Participatiewet en Jeugdwet verplichten gemeenten om burgers te betrekken bij de ontwikkeling van sociaal beleid, maar gemeenten zijn vrij in de waarop zij dit doen. Deze vrijheid vertaalt zich in Fryslân nog niet in een grote diversiteit aan vormen van beleidsparticipatie. Opmerkelijk is dat alle Friese gemeenten (soms in een samenwerkingsverband) één of meerdere adviesraden hebben geïnstalleerd. Steeds meer gemeenten kiezen voor een meer integrale aanpak van beleidsparticipatie met de vormgeving van een brede Adviesraad Sociaal Domein. Door de decentralisaties is het aandachtsgebied van burger- en cliëntraden verbreed en neemt de adviestaak in omvang toe. Om meer zicht te krijgen op de wijze waarop Friese gemeenten

en burgers met deze uitdagingen omgaan, hebben we de ervaringen van direct betrokkenen bij beleidsparticipatie in het sociaal domein onderzocht. De eerste fase van het onderzoek richtte zich op de ervaringen van gemeentelijke beleidsadviseurs, de tweede fase op de ervaringen van burgers en cliënten die deelnemen aan beleidsparticipatie in Friese gemeenten. De resultaten van dit onderzoek leveren de bouwstenen voor een expertmeeting en publicatie in februari 2020. Hierop volgend werken we met betrokkenen een aantal gezamenlijk doordachte en onderbouwde toekomstscenario's uit voor beleidsparticipatie in het sociaal domein. Tevens levert dit inzichten op voor beleidsparticipatie van burgers in de breedte, zoals bij het omgaan met de komende omgevingswet en de energietransitie.

4. PROGRAMMA

'NAAR EEN BREDE KIJK OP ONTWIKKELING'

De transitie van demografische groei naar krimp enerzijds en de balansdiscussie tussen economie en ecologie anderzijds leidt ook in Fryslân tot onzekerheid. Het antwoord op de vraag 'wat is regionale ontwikkeling?' was lange tijd afgestemd op *meer banen, meer woonwijken, meer infrastructuur*. Het probleem is dat het perspectief van 'meer, meer, meer' ons niet langer houvast naar de toekomst geeft. Daarom zal ons denken over regionale ontwikkeling zich moeten aanpassen. In dit programma willen we bijdragen aan een bredere kijk op ontwikkeling, gesteund door de Brede Welvaartsmonitor van het CBS. We vragen ons daarbij af wat de ruimtelijke, sociale, economische en culturele potenties van de Friese samenleving zijn. We leggen de focus op de hele provincie Fryslân en vertalen de inzichten waar mogelijk naar de Friese gemeenten. Hoe kunnen we de Friese potenties op een integrale manier met elkaar verbinden tot nieuwe visies op regionale ontwikkeling? Vanuit deze hoofdvraag werken we aan drie doelen.

1. Het FSP wil het brede welvaartsconcept en de daarop gestoelde monitor van het CBS duiden voor de Friese overheden en maatschappelijke organisaties.
2. Mede op basis van de Brede Welvaartsmonitor identificeert het FSP regionale ontwikkelingspotenties. We koppelen deze potenties aan een aantal concrete beleidsprocessen in onze regio, zodat het FSP een bijdrage levert aan de beleids- en bestuurskracht van Fryslân.
3. Ideeën, concepten, begrippen en planningsinstrumenten die in dit programma ontstaan, stimuleren een brede en integrale visie op de ontwikkeling van onze provincie

Het betreft een nieuw programma. Er is veel gaande rond het begrip Brede Welvaart. De precieze rol van het FSP hierin zal in het eerste kwartaal van 2020 duidelijker worden. Hieronder wordt een eerste duiding van projecten gegeven.

4.1 BREDE WELVAART IN FRYSLÂN

Dit kortlopende en exploratieve project betreft een analyse van methoden en mogelijkheden voor een monitoringskader dat overheden op verschillende schalen kunnen gebruiken. Dit project leidt in het eerste half jaar van 2020 tot publicaties en adviezen aan diverse betrokkenen en tot projectkeuzen voor het FSP. Middels presentaties en bijeenkomsten komen

we tot een zoveel mogelijk gedragen werkwijze om de brede welvaart van Fryslân goed te monitoren. Dit project is een systematische voortzetting van de oriëntatiefase van 'Naar een brede kijk op ontwikkeling'.

4.2 LEVEN IN FRYSLÂN 2.0.

Dit tweejarige project betreft een verdieping van de trends die in Leven in Fryslân 1.0 in 2019 is uitgebracht. In 2020 vindt de voorbereiding plaats voor de publicatie in 2021 voorafgaand

aan de gemeentelijke verkiezingen. De verdieping vindt plaats naar het niveau van regio's en gemeenten, naar specifieke doelgroepen en gaat in op nieuwe ontwikkelingen.

4.3 BEVOLKINGSPROGNOSES NADER BEKEKEN

Uit de presentaties die we geven rond trends en ontwikkelingen weten we dat het omgaan met prognoses voor beleidsmakers best lastig is. Ook komen ze in principe niet uit... en wat betekent dat? Ze zijn wel belangrijk, zeker

wie voorbij de groei wil denken. In dit kortlopende project ontwikkelen we een aantal presentaties en tools om te ondersteunen bij het werken met prognoses. Deze kunnen een plaats krijgen binnen de FSP Academie.

4.5 RUIMTELIJKE VERKENNING VAN WONEN EN LEVEN IN FRYSLÂN

In de wetenschap en de praktijk groeit het besef dat er adaptieve vormen van kennis en beleid nodig zijn in de planning van onze woon- en leefomgeving. Wij willen daar aan bijdragen met een meerjarig project. Het begin daarvan wordt

in 2020 gemaakt d.m.v. een analyse van de omgevingsplanning en woonvisies in Fryslân. Hiermee krijgen we een overzicht van de toekomstige ruimtelijke opgaven in onze regio.

4.6 FRIESE PARADOX VERVOLG

Dit is een exploratief project waarin we een vervolgonderzoek op de Friese paradox ontwerpen. Het gaat om een verdieping op met name de sociaal-culturele hulpbronnen die tot een zelf gerapporteerd gevoel van geluk en tevredenheid leiden.

Onderzocht zal worden, hoe dit onderzoek vorm gegeven kan worden en welke data en methodiek hierbij past.

4.7 LANGER THUISWONENDE OUDEREN

Dit project is in 2019 gestart en kan helpen bij het behalen van de doelen van het programma 'Naar een brede kijk op ontwikkeling'. De afgelopen jaren heeft het FSP samen met Platform Geef de woonzorgatlas gemaakt om inzicht te krijgen in de beschikbaarheid en kwaliteit van de woningen voor de groeiende groep ouderen. Dit heeft geleid tot een vervolgproject waarin integraal gekeken is naar nieuwe

oplossingen te creëren. Begin 2020 zal het project worden afgerond met een expertmeeting en publicatie, waarin een aantal voorbeelden van samenwerking rond thuiswonende ouderen in Fryslân beschreven wordt. De resultaten van het onderzoek worden meegenomen in het meerjarige project 'Ruimtelijke verkenning van wonen en leven in Fryslân'.

5. SAMENWERKING

Het FSP onderzoekt een breed scala van onderwerpen en thema's. Om de nodige diepte te kunnen bereiken, is samenwerking essentieel. Per project maken we een analyse van de belangrijkste stakeholders die we zowel op basis van hun kennis als hun belang in het betreffende onderwerp selecteren. We werken samen met onderzoekers van gemeenten en de provincie, lectoren, kenniswerkers van maatschappelijke organisaties etc. In 2020 zetten we de samenwerking binnen DataFryslân voort en zullen we concreet samenwerken aan een monitoringssysteem rond armoede.

Hogeschool NHL Stenden

Het convenant tussen FSP en de NHL Stenden leidt tot een aantal belangrijke samenwerkingsrelaties. Zo werken we met diverse stagiaires van bestuurskunde en wiskunde. Daarnaast zetten we een onderzoeksproject op met de sector 'Social work en gezondheidszorg'.

Rijksuniversiteit Groningen

In 2020 zal een team van tweedejaars BA-studenten het project 'Sociale staat van de Friese energietransitie' versterken. Zij worden begeleid door een docent en richten zich op sociale dimensies t.a.v. zonneweiden en windparken.

In 2020 stelt het FSP een bijzondere leerstoel in bij de Faculteit Letteren van de RUG, bij sociale en economische geschiedenis. De titel van de leerstoel is 'Regionale dynamiek en vitaliteit'. Het doel is om de verbinding tussen wetenschap en toepassing in de Friese regio te versterken, gebruik te maken van de kennis en studenten van de RUG en op een meer reflectieve manier naar de ontwikkelingen van de Friese regio's te kijken. Ook wordt vergelijking met andere regio's buiten Fryslân gestimuleerd. De leerstoel wordt vijf jaar ingevuld door programmaleider van het FSP Marijn Molema, voor een dag in de week.

Collega planbureaus

Waar mogelijk leren we van elkaar, gebruiken we elkaars methoden en inspireren we elkaar door onze verschillende ervaringen. In het noorden voeren we een aantal

panelonderzoeken samen uit om vergelijking mogelijk te maken en stemmen we ook onze agenda's waar mogelijk af. Er zijn beginnende contacten met de Noordelijke Rekenkamer om gebruik te maken van elkaars kennis.

Landelijke samenwerking

Er is bewustzijn dat decentraliseren van beleid ook om decentraliseren van kennis vraagt. In de praktijk vinden landelijke bureaus dat nog lastig. Het FSP kan landelijke instellingen helpen om de aansluiting met de regio te vinden. Als relatief klein instituut heeft het FSP ook veel te winnen aan denkkraft en ervaring bij de landelijke instellingen. Als regionaal onderzoeksbureau zoeken we daarom toenadering tot de landelijke planbureaus. In 2019 brachten we een bezoek aan hen om over samenwerking en afstemming te spreken. Hierop voortbouwend willen we op programmaniveau relaties onderhouden en waar mogelijk uitbouwen. Binnen 'Naar een inclusieve samenleving' kan gedacht worden aan kruisverbanden met het SCP, bijvoorbeeld rond het FSP-project 'Verschil in Fryslân'. Ook binnen het programma 'Naar een brede kijk op ontwikkeling' liggen kansen, bijvoorbeeld op het terrein van de CBS Brede Welvaartsmonitor. Het FSP wil in 2020 een pilot starten in een samenwerkingsproject met een landelijk bureau, bijvoorbeeld rondom regiodeals en/brede welvaart. Gekeken wordt of het FSP een rol kan vervullen als regionaal onderzoeksbureau dat landelijke kennis vertaald naar de lokale vraagbehoefte, en als een partij die zorgt voor regionale kennisborging. Hierover zijn contacten opgestart met het ministerie van LNV, dat de trekker is van de 'regiodeals'. Het FSP wil in deze regiodeals de rol van kennismakelaar en de duider van monitorresultaten ontwikkelen.

6. FSP-ACADEMIE EN BIJDRAGEN AAN DEBAT

Naast onze publicaties willen we versterkt inzetten op direct contact met onze doelgroepen. We leggen daarom de nadruk op dialoog en bijeenkomsten op maat met belanghebbenden. In 2019 hebben we veel presentaties gegeven in de provincie en veel werkbijeenkomsten en masterclasses georganiseerd. Hier gaan we in 2020 mee door. Medewerkers worden gestimuleerd hun kennis en inzichten te delen via (sociale) media. Op het niveau van programma's en projecten werken we aan een publicatie- en communicatiestrategie. De directeur verzorgt een tweewekelijks column in het Friesch Dagblad en er is samenwerking met de Leeuwarder Courant om thema's te verdiepen. Alle perskanalen worden benut.

Om beleidsmakers gebruik te kunnen laten maken van alle beschikbare kennis en data gaan we nog meer bijeenkomsten organiseren over de waarde en het gebruik van onderzoek. In 2019 waren er goedbezochte masterclasses 'Volg de data' waarin het werken met monitors centraal stond. Onder de titel FSP-academie gaan we dit uitbreiden.

Mogelijke onderwerpen zijn:

- / **WERKEN MET MONITORS VAN HET FSP**
- / **BETEKENIS VAN EN WERKEN MET PROGNOSES**
- / **HOW TO LY WITH STATISTICS; INZICHT IN EEN GOEDE TABEL**
- / **ONDERZOEK ALS START VAN BELEID OF PROJECT CBS EN BREDE WELVAARTSMONITOR: WAT HOUDT DIT IN**